den dood ondergaan? Of is dan niet alle dood opgekomen uit de zonde?

Daaraan, dat er een Laatste Oordeel komt, en dat ook een iegelijk onzer in dat laatste oordeel voor den Christus zal verschijnen, moet daarom telkens weer met al de klem die in het woord kan worden gelegd, op catechisatie, in predicatie, bij vermaan en in meditatie herinnerd worden.

Vooral in een tijd als den onzen, die al meer *elk* oordeel, en zoo ook het *Laatste* Oordeel, in nevelen hult en in vage, mystieke algemeenheden oplost.

De vierschaar op aarde, zoo heet het, spreekt geen recht meer noch oordeel der vergelding, maar zit als voogden-college om hem die zich misging, te verbeteren; of als college ter bescherming der maatschappij, om de overtreders onschadelijk te maken; of ook als medisch gezelschap om over misgeborenen en half krankzinnigen, hun en der maatschappij ten goede, te beschikken.

Kan het dan bevreemden, dat ook aan geen *laatste* oordeel meer wordt geloofd? Niet meer geloofd onder de onnadenkende menigte. Natuurlijk niet onder de loochenaars van den Christus. En wat erger is, ook niet onder veel Christenen.

Hun deed het de vergeestelijking, die van het Laatste Oordeel een geven van rekenschap in de eigen conscientie maakte, en in geen geval meer van een verschijnen voor de vierschaar wilde weten.

Of ook ten deele deed het hun de Verzoening ze ve. Er zou dan nog wel een summier vonnis over de rampzaligen worden geslagen, maar de verzoende in Christus kwam in geen geval meer in het Oordeel!

Toch hangt aan het feit zelf van het Oordeel heel onze Belijdenis.

Leven we als de plant bloot een natuurleven, dan is er ook van geen oordeel sprake. Als ge een boom het waterlot uitsnoeit, noemt niemand dat straf. Wat Jezus sprak van den boom zonder vrucht die moest worden uitgeroeid, was overdrachtelijke beeldspraak. Is onzer daarentegen behalve ons natuurlijk, ook een *zedelijk* leven, dan volgt hieruit rechtstreeks de verantwoordelijkheid en de aansprakelijkheid; en verantwoordelijkheid onderstelt altoos een rechter aan wien ge rekenschap schuldig zijt; een rekenschap die op niets uitloopt en een schijnvertooning wordt, tenzij er goedkeuring of afkeuring van de gegeven rekenschap volgt.

Zoo hangt dus aan het al of niet bestaan van een oordeel heel onze hoogere conditie als mensch. Er hangt aan de geheele zedelijke wereldorde. Er hangt aan het recht Gods. Er staat of valt mede de Majesteit des Heeren HEEREN, als Die ons te gebieden en dus ook te richten heett.

Zoo diep is dan ook deze onmisbaarheid van het oordeel in ons hart gegrift, dat we zelven rusteloos elkanders doen en laten beoordeelen; dat er geen gezin zonder straf ooit opgroeide; dat er geen volk zonder vierschaar bekend is; en dat we onszelven gedurig oordeelen in de conscientie. En dat ons zelven oordeelen in de conscientie, wat is het anders dan in die conscientie geoordeeld worden door onzen God.

Toch is *zelfs* op aarde dat particuliere en persoonlijke oordeel ons niet genoeg. Zoodra het een lasterwoord of euveldaad van ernstiger aard en van publieke bekendheid geldt, worden we niet bevredigd, of dat oordeel moet ook door een die gezag heeft, geveld en in het openbaar verkondigd worden.

De zedelijke wereldorde, en de daarvan onafscheidelijke gerechtigheid, zijn geen private liefhebberijen, maar raken allen, raken de publieke conscientie, raken de fundamenten der menschelijke samenleving.

Als het recht struikelt, dus zingt de psalmist, „worden alle fundamenten omgestooten". En als de schuldige vrij uitgaat, zoo zegt hij elders, „wankelen de fundamenten der aarde".

We spreken daarom van een *Laatste* Oordeel, daarmee zelf betuigende dat er allerlei ander oordeel voorafgaat.

Zeker, Jezus heeft gezegd: Oordeelt niet, op dat gij niet geoordeeld wordet. Gij zit niet als op Goddelijk gezag aangesteld rechter. Gij mist het middel, dat de rechter bezit om de schuld te onderzoeken. Stelt ge u dan toch aan, alsof ge rechter waart, zoo vermeet ge u wat u niet toekomt. En ook, omdat een ander in zonde viel, zult gij, die door genade bewaard werd, niet schijnheilig u boven hem verheffen. Die de harten doorzoekt, veroordeelt u misschien scherper dan den man dien gij veroordeelen woudt. Wie met de ootmoedigheid bekleed is, blijft van al zulk hooghartig veroordeelen verre.

„Of wie zijt gij, o, mensch, die anderen oordeelt, want gij die anderen oordeelt, doet dezelfde dingen, en wij weten dat het oordeel Gods naar waarheid is over degenen, die zulke dingen doen." (Ro. II : 1, 2).

Maar onder dit voorbehoud, is reeds het menschelijk plichtmatig oordeel velerlei. Het oordeel van den vader over zijn gezin, van de huisvrouw over haar dienstboden, van wie anderen in het werk nam, over zijn daglooners. Evenzoo het oordeel der publieke conscientie over publieke personen, zelfs over volken en mogendheden. En bovenal het oordeel van den gezaghebbenden rechter, die in den stoel Gods zit, om gerechtigheid op aarde te handhaven.

Toch blijft alle menschelijk oordeel gebrekkig. Het kan onzen dorst naar gerechtigheid nooit ten volle bevredigen. We weten dat er tal en tal van misdaden gepleegd worden in het verborgen, of ook zoo sluw en slim, dat de menschelijke vierschaar er het recht niet op verhalen kan.

Moet dan op dit breede terrein de ongerechtigheid eeuwiglijk vrij uitgaan? Is het recht, dat de man die een kleed steelt, in de gevangenis gaat, en de geldwolf die goudmijnen rooft, met eerebewijs overladen wordt?

En ook, de aardsche rechter is *feilbaar*. Schuldigen zijn vrijgesproken, onschuldigen zijn veroordeeld, zelfs gevonnist en gestraft met den dood op houtmijt, brandstapel of schavot. Vergeet uw martelaren niet!

Moet dit onrecht nu niet gewroken worden? Moet er geen herstel van het door den rechter zelf aan sluwheid ten prooi gelaten of door fout en feil geschonden recht komen? Stormt niet al wat in u is aan tegen elk beweren, alsof dat alles eeuwiglijk maar zoo blijven moest? Roept, schreeuwt niet de beleedigde conscientie het rechtsgevoel der volkeren om een hooger, om een beter, om *een Goddelijke vierschaar*, die eens alle feil en alle verzuim van de menschelijke vierschaar naar heilig recht herstellen zal?

En zoo ja, is er dan op dien niet te smoren kreet van het menschelijk hart ooit een ander antwoord denkbaar, dan dat er eens komt het *Laatste* Oordeel, het oordeel van *Godszeven*, en daarin het oordeel naar onkreukbaar *Recht*!

Amsterdam, 9 November 1900.

Fata Morgana.

Voor nu ruim dertig jaren trad Dr. Kuyper het eerst op met een lezing over de moderne Theologie als *Fata Morgana*.

Met hoongelach werd deze lezing destijds door de corypheen der moderne richting begroet.

Deze lezing achtten ze potsierlijk. Ze was in zoo tastbaar contrast met alle feiten, die een ieder om zich heen kon waarnemen.

Of was het niet zoo, dat in alle groote kerkeraden de moderne richting nog in onbetwistbare heerschappij stond? Waren niet de meeste predikantsplaatsen van beteekenis met moderne predikanten bezet? Voerden niet op schier alle katheders moderne geleerden het woord? Hadden niet zij het monopolie van alle wetenschappelijke tijdschriften? Voerden niet zij schier alleenheerschappij uit in Classicale, Provinciale en Synodale besturen? Kortom, waren niet zij in het volle bezit van alle macht en invloed? En was er ook maar één richting, die van verre met de moderne heeren aan concurrentie denken kon?

Wat met name in die dagen gold van de orthodoxie. Want de orthodoxie had ja, enkele vertegenwoordigers van naam. In Utrecht met name deelde ze de lakens uit. Maar hoe was zelfs die kleine groep niet nog verdeeld. Was niet Groen van Prinsterer een veldheer zonder leger? Was in de Kamer zijn groep niet der verdwijning nabij? En ook, was op wetenschappelijk gebied niet keer op keer haar pogen en woelen, als met lichte hand, teruggeslagen?

Hoe dorst dan een pas opkomend, jong man het aan, om van deze machtige richting als van een *Fata Morgana* te spreken? Hoe dorst hij het wagen haar snel naderenden ondergang en een weer opbloeien van de orthodoxie te voorspellen?

En thans?

Ziehier de stellingen, die door den heer W. H. Roobol, modern predikant bij de Hervormden te Abbekerke, voor een vergadering van Moderne predikanten, op 12 November te Hoorn te houden, aan de orde zijn gesteld:

I. Onze moderne richting gaat voor een goed deel buiten het volksleven om, veel te gering is haar invloed op het hart des volks en daardoor: de moderne richting vormt geen godsdienstig volk.

II. Onze moderne richting vertoont zich veel te dikwijls te zwevend, te rationeel, te weinig positief en te weinig godsdienstig.

III. Wat is op dit gebied te leeren uit de verschillende stroomingen, afwijkingen, verschijnselen, die zich ook op haar gebied vertoonen. (Bedoeld worden b. v. streven naar scheelontbouding, Tolstoïaansche neigingen, spiritisme, sociaal en socialistisch streven enz.).

IV. De toekomst behoort aan een nieuwe strooming op het gebied van onze moderne richting.

Is het niet kras?

Ze was opgetreden, de moderne richting, met de stoute bewering, dat juist de orthodoxie in dood formalisme was verloopen, en deswege onbekwaam was, om het godsdienstig gevoel te kweeken en te bestendigen. Zij had daarom ook die taak overgenomen, en mits men haar slechts den vrijen loop liet, zou het godsdienstig leven onder ons volk weer fier en vrij en vroom opwaken. De orthodoxie had de Heilige Schrift miskend, omdat ze haar niet verstond, ze verstikt onder kerkelijk dogmatisme. Zij zou die Schrift weer in eere brengen, en hiermeê een nieuw tijdperk van Schriftuurlijke vroomheid doen aanbreken. Het is ons nóg, als hoorden we den hoogleeraar Scholten deze stoute stellingen met vuur en geestdrift bepleiten.

En nu, dertig jaar later, komen diezelfde heeren ons eigener beweging beduiden, dat de moderne richting voor een goed deel *buiten* het godsdienstig leven van het volk is omgegaan, en dat ze er *niet* in geslaagd is, het volk godsdienstig te maken. Ze ziet het met leede oogen aan hoe juist het godsdienstig deel des volks zich van haar heeft afgewend. Ze moet het aanzien hoe in tal van kerken, die ze voorgoed gewonnen achtte, bij de eerste vacature de beste, weêr „orthodoxe" predikanten beroepen worden. Op de katheders slinkt ze. In de classicale, provinciale en synodale besturen mindert ze steeds in het aantal. De buiten-kerkelijke vrijzinnigen in den lande drijven met haar „vrije vroomheid" vrij en vromelijk den spot. En op dieselfde vergadering zal Prof. Eerdmans nu zijn geestverwanten komen onderhouden over „het voor-exilische Jahwisme bij het licht der Assyrische literatuur"!

Zoozeer zelfs is de adem des levens van haar weggetogen, dat wie onder hen nog iets hooger wil en een ernstige levensopvatting bedoelt, aan geen Scholten of Pierson meer denkt, maar uit Rusland Tolstoï te hulp roept, of de Engelsche teetotalers als leidslieden volgt, of ook zich werpt in de armen der Sociaal-democratie.

Een geestelijk bankroet, zoo als het bij geen andere richting zijn weerga vindt. Een weggestorven zijn bij levenden lijve.

Wel waarlijk de *Fata Morgana*, waarvan Dr. Kuyper sprak.

En toch... en toch blijft de heer Roobol profeteeren, dat aan de moderne richting de toekomst is, maar dan aan, in die moderne richting, een nieuwe strooming.

Een wissel op de toekomst, nu het verleden fiasco maakte, en het heden in zijn machteloosheid verkwijnt.

Een gemakkelijke profetie, die dienst doet als veiligheidsklep om de wanhoop der vergaderden te bezweren.

Of wat is ontzettender dan een vergadering van *predikanten*, die straks naar hun kerken terugkeeren, niet om bezield en warm te pleiten voor een overtuiging die hun heilig is, maar om te belijden: We hebben schipbreuk geleden. Voor het kweeken en heiligen van uw godsdienstig gevoel zijn onze overtuigingen tekort geschoten. Onzer is een *fiasco*, gelijk de kerk het in al de eeuwen van haar bestaan nooit zag.

Natuurlijk, dit *kon* niet, of het zou op staanden voet moeten gevolgd zijn door een gezamenlijke ontslagneming van alle deze heeren uit hun ambt.

En daarom moest die laatste stelling er bij.

Ze zullen nu met hun misleide en godsdienstig verbleekte kerken gaan zoeken naar die *nieuwe strooming*.

En als ze die gevonden hebben; ja, dan zullen ze er zijn.

Altoos zoolang als het duurt, want nu reeds staat het vooruit vast, dat ook die „nieuwe strooming" nog sneller dan de eerste, die reeds zoo spoedig droog liep, *jammerlijk* zal verzanden.

Practicisme.

VIII.

„Georganiseerde Ziekenverpleging" kan in *ruimer* of in *enger* zin worden opgevat.

Natuurlijk is er ziekenverpleging in elk gezin, bij krankte, 'tzij door huisgenooten, door familieleden, door vriendschap, of door het gewone dienend personeel. Hier daarentegen komt alleen de *georganiseerde* verpleging ter sprake, en blijft de gewone verpleging aan huis geheel buiten beschouwing. Doch ook al bepalen we ons in deze artikelen tot de georganiseerde verpleging, dan nog is het heel iets anders, of men spreekt van ziekenverpleging ten behoeve van een enkele kerk, van een enkel ziekenhuis of van een enkel hospitaalschip, dan wel van ziekenverpleging als bedrijf of als levenstaak van een bepaalde orde of vereeniging.

Een kleine kerk ten plattenlande, wier Diaconie een of twee daartoe geoefende vrouwen of mannen aanwijst, om in geval van nood, de kranken der gemeente te helpen verplegen, heeft, zij het ook op zeer kleine schaal, een ziekenverpleging georganiseerd. Even klein in omvang, maar toch evenzoo georganiseerd, is de verpleging op een hospitaalschip, of bij een ambulance, of kliniek. En alleen in grootere hospitalen of ziekenhuizen neemt deze organisatie breeder afmeting aan.

Toch blijft de organisatie, op dezen voet, altoos van eng begrip, wijl ze uitsluitend strekt om verpleging beschikbaar te stellen op één eng omschreven terrein, in een gasthuis, bij een ambulance, op een schip, in een kerk, of in een aangewezen kerkwijk.

Ziekenverpleging is dan geen doel, maar hulpmiddel. Er is behandeling van kranken en gewonden. Voor die behandeling is een inrichting in het leven geroepen. Aan die inrichting zijn geneesheeren verbonden. Er is een directie, die het huis of schip of de ambulance verzorgt. Er zijn instrumenten en medicijnen. Er worden operatiën verricht. Er worden baden gebruikt. Er wordt massage en heilgymnastiek toegepast. En dan bovendien komt er de *verpleging* der zieken nog bij. Want onder die *verpleging* verstaat men dan *niet* de behandeling door arts of heelmeester. Niet wat de apotheker of de directie ten goede doet. Neen, „ziekenverpleging" beduidt dan uitsluitend de hulp die, meest door vrouwen, geboden wordt, om den arts te assisteeren, en voorts de zieken te helpen verzorgen.

In dien zin genomen is dus de ziekenverpleging iets *bijkomstigs*. Ze komt bij de behandeling bij. Ze is voor de behandeling een supplement. En dat wel in dier voege, dat men vroeger voor zulke hulpdiensten *ongeoefend* personeel huurde, terwijl men thans daarvoor verpleegsters bezigt, die onderricht en opleiding hebben genoten. Veelal met dit nevenbegrip, dat, terwijl het vroeger helpend personeel uit den stand onzer dienstboden werd aangeworven, thans voor deze verpleging door *geoefend* personeel, zich veelal jonge dochters uit onzen burgerstand, soms ook uit de hoogere standen, aanmelden.

Ook zoo echter blijft deze hulpdienst voor eene bepaalde inrichting nog altoos het enge karakter dragen, dat hij vervallen zou, als de inrichting wegviel. In oorlogstijd wordt een ambulance georganiseerd, en daarvoor personeel aangeworven; maar is de oorlog gedaan, dan wordt dat personeel weer afgedankt. Een hospitaalschip vaart uit met de groote visscherij; maar is die afgeloopen, dan wordt het schip in conservatie gelegd en gaan de verpleegsters naar huis. En zoo ook worden voor een nieuw ziekenhuis verpleegsters aangesteld, maar afgedankt als het ziekenhuis gesloten wordt. Vooral in tijden van zware epidemiën komt het veelvuldig voor, dat zulke gelegenheden tot ziekenverzorging tijdelijk worden opgericht, en kort daarna weer opgebroken.

Tot zoover draagt de Ziekenverpleging dus het uitsluitend karakter, dat ze voor het ongeoefende personeel, dat men vroeger uit den dienstbodenstand huurde, thans geoefend personeel uit hoogere standen aanwerft.

Geheel anders daarentegen, en veel ruimer, wordt het begrip Ziekenverpleging, als men te doen heeft met een orde of vereeniging, die de ziekenverpleging als bedrijf of eigen werkzaamheid op zich neemt.

Dan toch wordt de ziekenverpleging hoofddoel, en houdt op hulpdienst te zijn. En ook, dan neemt ze een algemeen karakter aan, en houdt op dienst te doen voor één bepaalde inrichting.

Er is dan een kring van personen, die zich vereenigt in een orde of in een genootschap, om in ziekenverpleging een levenstaak te zoeken, en zich daaraan uitsluitend te wijden.

Beweegreden hiertoe kan óf een hooger beginsel óf alleen het zoeken van eene levenspositie zijn.

Het laatste is het geval, zoo de vereeniging alle confessioneel karakter mist, niets gratis doet, en haar diensten verkrijgbaar stelt tegen betaling van een vast tarief. Wie hulp voor zijn zieke noodig heeft, zendt dan naar het bureel van zulk een vereeniging, evenals ge zendt naar een bureel voor goederenvervoer, voor expeditie of anderszins. Gij hebt dan een bepaald soort hulp noodig. Die vereeniging is er op ingericht om zulke hulp te verleenen. En voor die hulp, die ge genoot, betaalt ge naar vooraf overeengekomen prijs.

Voor u is het dan een zaak van huur en betaling, en voor die vereeniging niets dan een bedrijf, om aan de leden een levenspositie te verschaffen, of ook om winsten te maken.

Geheel anders daarentegen komt het te staan, als de ziekenverpleging uit hooger beginsel als hoofddoel wordt gekozen.

Dan toch drijft niet het zoeken naar een levenspositie, maar de drang der liefde, om de lijdende menschheid te hulp te komen.

Eigenlijke *huur* van diensten is dan uitgesloten. Wie betalen kan, betaalt dan ook wel, maar liefst in den vorm van vrije gift aan de instelling, die hulpe bood. Maar ook al kan er óf niet veel óf ook niets betaald worden, een orde of vereeniging die uit hooger beginsel zich aan ziekenverpleging wijdt, weigert zoolang er personeel beschikbaar is, haar diensten nooit. Zelfs heeft de ziekenverpleging bij de armsten voor de leden van zulk een vereeniging of orde een hoogere bekoring, naardien dan juist het hooge motief in volkomen zuiverheid werkt.

Het verschil van orde of vereeniging is hierbij van ondergeschikte beteekenis, en komt daarin het sterkst uit, dat bij een orde de toewijding van den persoon een meer volstrekt karakter draagt. Aan een orde verbindt men zich voor zijn leven; uit een vereeniging kan men weer uittreden, zoo andere levenspositie wenkt. Bij een orde ziet men af van eigen rekening en leeft van en werkt voor de orde. In een orde laat men zich alleen opnemen, zoo *eeniglijk* het hooger beginsel drijft; in een vereeniging kan men ook op zijn plaats zijn, al is het, dat het hooger motief versterkt wordt door de behoefte aan een onderkomen en aan levenspositie.

Maar onder welke van deze beide vormen ook optredende, in beginsel blijft deze soort ziekenverpleging geheel van de eerste verschillen, doordien ze in zulk een orde of vereeniging steeds *hoofddoel* blijft, terwijl ze in een hospitaal of bij een ambulance slechts bijkomstigen *hulpdienst* verricht met het oog op één bepaalde instelling.

Dit onderscheid blijft ook dan nog doorgaan, indien zulk een orde of vereeniging de ziekenverpleging in bepaalde gestichten op zich neemt, of ook tijdelijk eenige van haar leden voor zulk een inrichting beschikbaar stelt.

Ze treedt dan op in *gemengd* karakter. Voor zooveel die bepaalde inrichting, instelling of stichting aangaat, is en blijft ze dan hulpdienst, maar voor de vereeniging die er de verpleging op zich neemt, blijft ze hoofddoel en eenig bedrijf. Nu is het *ordewezen* hierbij de vorm, dien de Roomschen kozen, en die thans ook in de Anglikaansche kerk van Engeland wordt nagebootst, terwijl de vorm van *vereeniging* meer past bij de belijdenis der Protestanten.

Omgekeerd komt het ook voor, dat een Ziekenhuis of Hospitaal zich tegelijk beschikbaar stelt voor verpleging aan huis. Dat is dan een tweede gemengde vorm, die beide denkbeelden vereenigt. Maar ook zoo blijft toch het principieel onderscheid standhouden. Dan toch wordt de ziekenkamer aan huis een succursaal van de Ziekeninrichting.

Men moet het onderscheid dus niet zoeken in verpleging aan huis of in het hospitaal. Het onderscheid op het terrein van ziekenverpleging schuilt ten principale uitsluitend in het verschil, dat we op den voorgrond stelden. Er is of verpleging in en verbonden aan een bepaalde inrichting, en dan is ze *hulpdienst*. Of wel, er is verpleging uitgaande van een bepaalde orde of vereeniging, die zich voor allen beschikbaar stelt, en dan is ze *hoofddoel*.

Een derde gemengde vorm is de ziekenverpleging in den dienst *der Zending*. Dan toch is ze verbonden aan een bepaalde inrichting, en wel in tweeërlei opzicht. Vooreerst, doordien ze zich in dienst stelt van een bepaalde kerk, en ten tweede doordien ze dienst doet bij een bepaald hospitaal of bij een bepaalde kliniek. Ze draagt dan het karakter van hulpdienst, en hoort tot de eerste categorie. Maar in dit bijzonder geval is ze ondenkbaar, zonder met de tweede categorie het hooger motief gemeen te hebben.

Zending beoogt ter laatste instantie steeds het winnen van wie buiten het Christendom staat, voor den Christus. De opneming in zulk een zendingshospitaal of kliniek, geschiedt, dus vóór alles als middel, om toegang tot den persoon en de gezinnen te erlangen, en zoo zich den weg te ontsluiten voor een prediking van den Christus. Doch hieruit volgt dan ook, dat men zich aan de verpleging van zulk een hospitaal of van zulk een kliniek alleen wijden kan, zoo men door de liefde van Christus gedrongen wordt. Voor dezen dienst toch is het eisch, dat men niet alleen als verpleger of verpleegster geoefend en opgeleid zij, maar tevens dat men doordrongen zij van den ernstigen toeleg, om wie nog van verre staan, voor den Christus te winnen, en dus zelf den Christus met heel zijn hart zij toegedaan.

Voor zoover nu het *Practicisme* aangaat, ligt het in den aard der zaak, dat we uitsluitend te rekenen hebben met de Ziekenverpleging, waaraan men zich uit Christelijke overtuiging wijdt.

De Ziekenverpleging in gewone gestichten en gasthuizen, blijft hierderhalve, voor zooveel ze door de besturen van deze gestichten zelve georganiseerd is, geheel buiten bespreking. Daarmee heeft het Practicisme niets uitstaande. Die gewone gestichtsverpleging in allerlei ziekehuizen en ambulances, voor zoover ze door gehuurd personeel geschiedt, dat geen anderen onderlingen band heeft, verschilt van de vroegere practijk alleen door het nu aanwenden van *geoefende* krachten.

Hier komt dus alleen die velerlei Ziekenverpleging ter sprake, waarin vooral jonge vrouwen van Christelijke belijdenis een middel hebben gezocht en gevonden, om haar geloof tot practische uiting te brengen. Er spreekt een behoefte uit, om den Heere niet alleen te belijden, maar ook iets voor Jezus te doen. En het is in dien zin en in dien geest, dat zoo velen, die anders hun leven doelloos zagen voorbijgaan, zich hebben opgemaakt, om in dit bepaalde werk der barmhartigheid haar leven aan haar Heiland te wijden.

Eeredienst.

LXIII.

Na de *Praelectuur* der Heilige Schrift volgt de *Predicatie* van het Woord, en ook die moet in het geheel van den Liturgischen dienst worden ingeschakeld. De opvatting, alsof de Liturgie alleen liep over wat aan de predicatie voorafgaat en er op volgt en er bij komt, maar over de predicatie zelve geen zeggenschap zou hebben, moet worden tegengestaan.

Toegegeven kan hoogstens, dat men van Liturgie in engeren en in ruimeren zin kan spreken, met dien verstande, dat Liturgie in ruimer zin geheel den Dienst omvat, en Liturgie in engeren zin alleen, den Dienst, voor zoover die plaats heeft voor en na de Predicatie.

Liturgisch beteekent op zich zelf niet anders, dan dat hetgeen plaats grijpt in den Dienst, niet naar wilkeur of op ondoordachte wijze mag geschieden, maar plaats moet hebben in goede orde en naar vasten regel; welke regel wederom niet mag rusten op vrije verkiezing, maar beheerscht moet zijn door den aard en de strekking van den Dienst, en alzoo weldoordacht moet wezen.

Iets waarbij we nogmaals herhalen, wijl er niet genoeg nadruk op kan vallen, dat het er niets toe doet, of de kerk dezen regel aan de Dienaren des Woords *voorschrijft*, of wel dat de kerk het stellen van dezen regel aan den Dienaar des Woords *overlaat*. In *beide* gevallen toch wordt ondersteld, dat er naar goeden regel zal gehandeld worden; en óók in *beide* gevallen is het de kerk die deze regelen gelden doet. Alleen met dit verschil, dat ze in het eerste geval, de macht om deze regelen te stellen, zelve uitoefent, en in het tweede geval de macht om ze te stellen, delegeert aan den Dienaar des Woords.

Kortelijk kan dan ook gezegd, dat de regelen die liturgisch den dienst beheerschen, van drieërlei aard zijn. Er zijn regelen, die de kerk zelve voorschreef, en waaraan de Dienaar des Woords zich te houden heeft. Er zijn andere regelen die geijkt zijn door kerkelijke usantie. En eindelijk in de derde plaats zijn er regelen, die de Dienaar des Woords, op het gezag der kerk, voor zich zelven vaststelt.

En bij deze derde soort regelen bestaat dan weer dit heel andere verschil, dat er *goede* predikanten zijn, die deze regelen voor zich zelve vaststellen, na er zich ernstig en wetenschappelijk rekenschap van te hebben gegeven, hoe ze gesteld moeten worden; maar dat er ook *sloddige* predikanten zijn, die nu eens zus en dan weer zoo te werk gaan, doch, hoe ze ook te werk gaan, zich door niets dan indrukken, en nooit door ernstig onderzoek van de zaak in quaestie laten leiden.

Dit laatste nu alleen is uitbanning van den Liturgischen ernst. Zij, die aldus te werk gaan, bederven den Dienst.

Toch, al lijdt het geen tegenspraak, dat ook de Dienst des Woords onder liturgische regelen valt, moet voetstoots toegegeven, dat vooral bij dat deel van den Dienst, geen onnoodige band aan den voorganger moet worden aangelegd.

Meer dan bij eenig ander deel van den Dienst, moet de Dienaar bij den Dienst des Woords in de predicatie de vrucht van eigen denken en peinzen, van eigen inspanning en meditatie tot de gemeente brengen. Sterker dan bij eenig ander deel van den Dienst is het bij de Predicatie des Woords, dat het subjectieve van zijn aanleg, van zijn gaven en talenten, en van heel zijn persoonlijkheid in aanmerking komt.

Persoonlijke uiting nu eischt voor alle dingen *vrijheid*. Legt ge die aan banden, dan belemmert ge de werking van den geest. Wat er in den prediker schuilt, wordt dan niet wakker, waakt niet op, komt niet uit.

Terecht hebben daarom onze vaderen steeds begrepen, dat met name bij de predicatie zoo groot mogelijke vrijheid van beweging moest worden gelaten. Het spreekwoord, dat ieder vogeltje zingt gelijk het gebekt is, was ook hier van toepassing. Bij al wat voor te lezen, te handelen en na te zeggen is, kan men den Voorganger binden, zonder dat er stoornis in zijn geest ontstaat. Maar schrijft ge hem ook bij de predicatie regel op regel en gebod op gebod voor, dan zet ge hem in een dwangbuis, en komt het tot vrije geestesontplooiing bij hem niet.

De ervaring heeft dan ook geleerd, dat alle poging om de predicatie door heel een stel van homiletische regelen in het goede spoor te leiden, nooit tot eenig duurzaam resultaat geleid heeft. En zelfs waar een groot redenaar, als Van Oosterzee ongetwijfeld was, zijn discipelen en volgelingen, door